

Европейски съд по правата на човека

Магий срещу Обединеното кралство (Magee v. The United Kingdom)

жалба № 28135/95

Решение от 6 юни 2000 г. на III-то отделение на Съда, станало окончателно на 6 септември 2000 г.

(резюме)*

Чл. 6, т. 1 и т. 3, б. "с": право на лицето, обвинено в престъпление, на справедлив процес и на адвокатска защита

В наказателните производства чл. 6 – и особено точка 3 – е приложим и преди делото да бъде внесено в съда, ако и доколкото е вероятно справедливостта на процеса да бъде сериозно накърнена от един първоначален пропуск за съобразяване с разпоредбите му.

Дилемата пред задържания и разпитван от полицията заподозрян дали да запази мълчание, от което могат да се направят изводи в негова вреда, или да направи признания, като рискува да навреди на защитата си, съчетана с психологическия натиск в резултат на тежките материални условия в ареста, лишаването от контакт с външния свят и продължителните разпити от опитни сменящи се екипи, изискват ползването на адвокатска помощ още на първоначалните етапи на полицейския разпит.

Факти по делото

Жалбоподателят бил арестуван рано сутринта на 16 декември 1988 г. в дома си във връзка с опит за бомбена атака на военносслужещи, на основание Закона за предотвратяване на тероризма от 1984 г. Той бил отведен в полицейския участък Кастълрей, където, по негови данни, веднага поискал да се свърже със своя адвокат. На основание чл. 15 от Закона на Северна Ирландия (извънредни разпоредби) от 1987 г. (Законът от 1987 г.) достъпът му до адвокат бил отложен. Жалбоподателят бил прегледан от лекар и предупреден съгласно Наредбата за доказателствата в наказателния процес от 1988 г. ("Наредбата от 1988 г."). Той не познавал този нов нормативен акт и пожелал да се консултира с адвокат. Било му отказано. До полунощ на същия ден бил разпитан 5 пъти в продължение на 10 часа и половина. На следващата сутрин се оплакал на лекаря, че е бил малтретиран по време на втория и третия разпит предишния ден. Лекарят му предписал мек аналгетик. Същия ден били проведени 3 разпита, продължили над 10 часа, отново до полунощ. По време на първия от тях жалбоподателят нарушил мълчанието си и започнал да отговаря на въпроси, като признал участието си в сглобяването и поставянето на бомбата, а по време на втория подписал пространно самопризнание, описващо в значителни подробности участието му в организирането на бомбената атака. На третия ден от задържането му

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

жалбоподателят бил посетен от лекаря, който го запитал дали има нови оплаквания за малтретиране. Отговорил, че няма. Бил разпитван между 10 ч. и 12:45 ч. на обяд и в 13 ч. му било позволено да се посъветва с адвоката си.

На 19 декември 1988 г. бил преместен в друг полицейски участък. Там също бил прегледан от лекар, който отбелязал оплакванията за малтретиране и обиди и констатирал, че липсват следи от наранявания. Същия ден срещу него било повдигнато обвинение в заговор за причиняване на експлозии, в притежаване на експлозиви с намерение за използването им, в заговор за убийство и в членство в ИРА.

Процесът срещу жалбоподателя започнал на 17.09.1990 г. в Белфаст. Той твърдял, че е невинен. Обвинението се основавало на признанията му по време на разпитите и на подписаните самопризнания.

На 3 октомври жалбоподателят поискал признанията и изявленията, направени от него по време на разпитите, да се изключат от доказателствата, заради твърдяното малтретиране. Веднага било проведено заседание *voir dire*¹, което завършило на 23 октомври. След обсъждане на всички събрани доказателства, съдията отхвърлил искането и включил признанията на жалбоподателя в доказателствата по делото.

Жалбоподателят отказал да дава обяснения по-нататък по делото и бил предупреден от съдията, че на основание Наредбата от 1988 г. от отказа му могат да бъдат направени неблагоприятни за него изводи. Присъдата била произнесена на 21 декември 1990 г. В нея били подробно изложени мотивите за решението в производството *voir dire*. Изтъквало се, че единственото доказателство срещу подсъдимия били самопризнанията му пред полицията, но че те били в пълно съответствие със събраните по отношение на другите подсъдими доказателства. Твърденията за малтретиране не се подкрепяли от данните по делото. Жалбоподателят бил признат за виновен и осъден на 20 години лишаване от свобода. Обжалвал присъдата, но без успех.

Съгласно чл. 3 от Наредбата от 1988 г., ако по време на производството се докажело, че преди да бъде обвинен в извършването на престъпление или след това обвиняемият не е споменал факти в своя защита, които е могло да се очаква, че ще ползва, то съдът по своя преценка можел да направи от това изводи за неговата вина или да изтълкува този пропуск в подкрепа на другите доказателства срещу него. Такива изводи съдът можел да направи и ако подсъдимият, призован да даде обяснения в своя защита, откаже да се закълне или, веднъж закълел се, неоснователно откаже да отговаря на въпросите.

Съгласно Закона на Северна Ирландия от 1987 г. лице, задържано по силата на законодателството за борба с тероризма, имало право на адвокатски съвет. Компетентният висш полицейски служител можел да отложи срещата му с адвокат, когато имал основания да вярва, че ако задържаният упражни това право, когато го пожелае, това ще попречи на събирането на информация за извършване, подготовка или подстрекателство към терористични действия или че чрез уведомяването на други лица ще се затрудни предотвратяването на терористичен акт или задържането, преследването или осъждането на лице във връзка с извършване, подготовка или подстрекателство към терористични действия.

В доклада си след посещението през 1993 г. Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото и унижително отнасяне (СРТ) прави следното заключение за условията в центъра за задържане Кастълрей:

¹ *Voir dire* (фр.) – заседание, което се води от съдия, в отсъствието на съдебни заседатели, относно допустимостта на дадено доказателство (напр. самопризнание) (Б. пр.).

“Съществуващите материални условия за задържане в центъра го правят неподходящ като място за продължително задържане. Недостатъчният достъп на задържаните до естествена светлина и липсата на условия за физически упражнения са принципни недостатъци, но следва да се отбележи и посредствената вентилационна система и тесните и разнебитени помещения. Всички тези фактори допринасят за създаването на определено клаустрофобична атмосфера.” Кумулативният ефект от лошите материални условия, ограничаването на основни човешки права (в частност възможността за контакт с външния свят била строго ограничена за целия период на задържане, а върху правото на среща с адвокат можело да се налагат различни ограничения) и дългите и интензивни разпити бил “поставяне на задържаните ... под значителен психологически натиск”. “СРТ трябва да заяви в тази връзка, че подлагането на задържания на такъв натиск с цел сломяване на волята му би съставлявало, по тяхно мнение, нечовешко отношение.”

Резюме на решението на Европейския съд

I. Твърдяното нарушение на чл. 6, т. 1 във връзка с чл. 6, т. 3, б. “с” от Конвенцията

32. Жалбоподателят твърди, че е бил лишен от справедлив процес, в нарушение на чл. 6, т. 1 във връзка с чл. 6, т. 3.

33-34. Той смята, че отражението на Наредбата за доказателствата в наказателния процес от 1988 г. върху правото на защита може да бъде разбрано и оценено единствено с помощта на адвокат. Поддържа, че естеството на задаваните въпроси може да се променя в светлината на нови доказателства и това прави задължителен постоянният достъп до правна помощ. Твърди, че е бил принуден сам да се уличи в извършването на престъпление, преди да е получил правен съвет, и че му е било позволено да се свърже с адвоката си едва след като полицията се е сдобила с подписаните му самопризнания.

35. Жалбоподателят настоява да се отчетат и потискащите и ужасяващи условия в ареста, където е бил разпитван продължително от сменящи се опитни екипи, въпреки заявеното още първия ден свое намерение да запази мълчание. Той твърди, че условията на задържането в полицейския участък Кастълрей са умишлено строги, така че да пречупят волята на задържания да не отговаря, в противоречие с международните норми за човешки права. Изтъква, че има достатъчно документирани и независими доказателства, потвърждаващи умишления отказ на достъп на задържаните до адвокат, с цел психологически натиск, който да ги принуди да направят изявления, които биха ги уличили в извършване на престъпление.

36-37. Правителството изтъква, че поради самопризнанията на жалбоподателя, спрямо него не са били правени неблагоприятни изводи от евентуално запазено при разпитите мълчание. Той редовно бил преглеждан от лекар и твърденията му за малтретиране били надлежно разгледани.

38. Съдът отбелязва най-напред, че не следва да се произнася по принципното съответствие на чл. 3 от Заповедта от 1988 г. (относно възможността за неблагоприятни изводи от запазено при разпита мълчание) с изискванията за справедлив процес на чл. 6 от Конвенцията, а трябва да се ограничи до конкретните факти по делото. “В тази връзка той отбелязва, че на съдията не се е наложило да упражни правомощията си по чл. 3 от Наредбата, тъй като по време

на задържането си жалбоподателят е признал пред полицията, че е участвал в терористични деяния. Следва да се отбележи също така, че макар и след заседанието *voir dire* жалбоподателят да е решил да не дава обяснения, от този факт не са били направени никакви заключения.”

39. Съдът приема, че предупреждаването на обвиняемия съгласно чл. 3 от Наредбата може да го изправи пред дилема в началото на разпита. От една страна, ако избере да не отговаря, от мълчанието му могат да се направят изводи в негова вреда. От друга страна, ако избере да проговори, той рискува да навреди на защитата си, без непременно да премахва вероятността да бъдат направени изводи в негова вреда. “При тези условия принципите на справедливостта изискват обвиняемият да се ползва от предимствата на адвокатска помощ още на първоначалните етапи на полицейския разпит” (виж решението по делото *Джон Мъри срещу Обединеното кралство*² от 8.02.1996г., Reports of Judgments and Decisions 1996-I, стр. 55, § 66). За разлика от г-н Мъри, жалбоподателят е решил да наруши мълчанието си. От мълчанието му до това решение не са били направени никакви неблагоприятни изводи и Съдът не може да спекулира дали той би продължил да мълчи, ако му бе позволено да се посъветва с адвокат преди да започне да прави самопризнания.

“40. Съдът счита, че основният въпрос по това дело е оплакването на жалбоподателя, че под влиянието на неблагоприятната среда той е бил принуден сам да се уличи в извършването на престъпление, без да ползва предимствата на правната помощ. Съдът ще разгледа оплакването в този контекст.

41. Съдът напомня, че макар и първостепенната цел на чл. 6, доколкото касае наказателните производства, да е гарантирането на справедлив процес пред “съд”, компетентен да се произнесе по “каквото и да е наказателно обвинение”, от това не следва, че разпоредбата е неприложима към досъдебните производства. Така чл. 6 – и особено точка 3 – може да е приложим преди делото да бъде внесено в съда, ако и доколкото е вероятно справедливостта на процеса да бъде сериозно накърнена от един първоначален пропуск за съобразяване с разпоредбите му (виж решението по делото *Имбриосиа срещу Швейцария*³, от 24.11.1993 г., А.275, стр. 13, § 36). Начинът, по който чл. 6, т.т. 1 и 3, б. “с” следва да се прилага по време на предварителното разследване, зависи от специфичните особености на конкретното производство и от обстоятелствата по случая. В решението си по делото *Джон Мъри* Съдът е приел също така, че макар и чл. 6 нормално да изисква на обвиняемия да е позволено да се ползва от адвокатска помощ още на първоначалните етапи на полицейските разпити, това право, което не е експлицитно установено в Конвенцията, може да бъде предмет на оправдани ограничения. Въпросът във всеки конкретен случай е дали ограничението, в светлината на цялото производство, е лишило обвиняемия от справедлив процес (*ibidem*, стр. 54-55, § 63).”

42-43. Съдът отбелязва, че жалбоподателят изрично е поискал да се види с адвокат веднага след постъпването си в ареста, но е било взето решение срещата му да бъде отложена. Той е бил разпитван повече от 48 часа, без да получи правна помощ, и му е било позволено да се срещне с адвоката си едва след като е подписал самопризнания. Между провежданите от сменящи се опитни екипи разпити е бил държан в пълна изолация, като изключим два прегледа от лекар. Съдът се запозна с изводите и препоръките на СРТ относно центъра за задържане Кастълрей, застъпени и в други документи. Строгостта на условията, при които е

² John Murray v. the United Kingdom.

³ Imbrioscia v. Switzerland

държан г-н Магий, и лишаването му от външен контакт са целели психологически натиск и сломяване на решимостта, която е демонстрирал в началото на задържането си, да запази мълчание. “По тези съображения Съдът е на мнение, че е било въпрос за процесуална справедливост на жалбоподателя да бъде даден достъп до адвокат в първоначалните етапи на разпитите, като противовес на плашещата атмосфера, специално създадена за да подкопае неговата воля и да го накара да се довери на разпитващите го. Независимо от обстоятелството, че вътрешните съдилища не са извели неблагоприятни заключения по силата на чл. 3 от Наредбата от 1988 г., не може да се отрече, че уведомяването на жалбоподателя за съдържанието на този текст е било един от елементите, засилили неговата податливост на безпощадните разпити през първите дни на задържането му.

44. По мнение на Съда, отказът на достъп до адвокат за толкова дълъг период и в ситуация, в която правото на защита е невъзвратно накърнено, е – каквото и да е обяснението за този отказ – несъвместимо с правата на обвиняемия по чл. 6 (виж, *mutatis mutandis*, споменатото решение *Джон Мъри*, стр. 55, § 66).

45. Наистина, вътрешните съдилища са направили фактическата констатация, че жалбоподателят не е бил малтретиран и че самопризнанията му са били дадени доброволно. Съдът не оспорва това заключение. В същото време обаче, не е било отбелязано, че той е бил лишен от правна помощ за повече от 48 часа и че самоуличаващите изявления, направени в края на първите 24 часа от задържането му, са станали главната основа на повдигнатото срещу него обвинение и на осъждането му.

46. Предвид горните съображения Съдът заключава, че е налице нарушение на чл. 6, т. 1 във връзка с чл. 6, т. 3, б. “с” от Конвенцията, що се отнася до отказа да се даде достъп до адвокат.”

II. Твърдяното нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 6 от Конвенцията

47-48. Жалбоподателят твърди и че е бил дискриминиран на основание национален произход и/или връзка с национално малцинство. Задържаните в Англия и Уелс по законодателството за предотвратяване на тероризма имали незабавен достъп до адвокат и той можел да присъства на разпитите. Освен това, в Англия и Уелс нямало разпоредба, аналогична на чл. 3 от Наредбата от 1988 г. в Северна Ирландия.

49. Правителството заявява, че тези твърдения са неточни. Поддържа, че във всеки случай разликите, които посочва жалбоподателят, се дължат на географското местоположение, а не на каквато и да било личностна характеристика или статут.

50. Съдът напомня, че чл. 14 гарантира защита срещу различно третиране на лица в аналогична ситуация, по отношение на правата им по Конвенцията. В тази връзка той отбелязва, че законодателното уреждане на конкретни проблеми в отделните части на Обединеното кралство не винаги е еднакво. Относно изтъкнатата от жалбоподателя разлика приема, че доколкото съществува, тя “не следва да се обяснява с лични белези, като национален произход или връзка с национално малцинство, а с географското разположение на мястото, където лицето е арестувано и задържано”. “Това позволява на законодателството да отчете регионалните различия и особености от обективно и разумно естество. В случая подобна разлика не съставлява дискриминационно третиране по смисъла на чл. 14 от Конвенцията.”

51. По тези съображения Съдът заключава, че не е налице нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 6 от Конвенцията.

52-59. Съдът намира, че заключението за извършено нарушение е достатъчно справедливо обезщетение за понесените от жалбоподателя вреди и му присъжда 10 000 британски лири за разноските по делото.⁴

⁴ Решението е единодушно по всички въпроси и текстове от Конвенцията.